

MONARQUIA,
IMPERIO Y
PUEBLOS EN
LA ESPAÑA
MODERNA

Pablo Fernández Albadalejo
(ed.)

PABLO FERNÁNDEZ ALBALADEJO

Coordinador

MONARQUÍA, IMPERIO Y PUEBLOS EN LA ESPAÑA MODERNA

Actas de la IV Reunión Científica
de la Asociación Española
de Historia Moderna

Alicante, 27-30 de mayo de 1996

CAJA DE AHORROS DEL MEDITERRÁNEO
UNIVERSIDAD DE ALICANTE

A. E. H. M.

1997

© Caja de Ahorros del Mediterráneo
Publicaciones de la Universidad de Alicante
A. E. H. M.

ISBN

Obra Completa: 84-7908-370-0

Tomo I: 84-7908-371-9

Depósito Legal: A-1679-1997

Fotocomposición: Espagrafic Aries, 7. © 511 47 58 - 511 47 94 • Fax 511 50 13

Imprime: INGRA Impresores. Avda. del Zodíaco, 15. © 528 25 44

Encuadernaciones Alicante. Políg. Ind. Pla de la Vallonga, C 4, nave 11

**«En el peligro se conoce al amigo»:
Déu, Pàtria i Rei a la guerra del francès
a través de la impremta tarragonina**

JOSEP Mª SABATÉ I BOSCH

Facultat de Lletres, Tarragona (U.R.V.)

En esclatar la guerra del Francès trontollà allò que en el segle XVIII s'havia volgut mantenir de manera indisoluble, a despit de les fissures que ja molt abans havien obert unes esquerdes en els fonaments del país; ens referim evidentment al lema trinitari «Déu, Pàtria i Rei» que resumim amb l'aparellament «*Altar y Trono*» (1).

La Il·lustració, les llums de tot un segle, amb l'esclat d'un determinat liberalisme i la propagació de l'enciclopedisme racional i ateu, com passà en el despertar del temps moderns amb la difusió de la reforma protestant, esberlaren la solidesa de l'altar i sacsejaren la mateixa idea de Déu. També el subtil, eteri i gairebé intangible concepte de Pàtria, no del tot definit ni en els segles XVI i XVII, ni tan sols amb l'aplicació dels decrets de la Nova Planta en el segle XVIII, tornà a patir la símptoma de l'esquinçament amb la divisió per bandositats i el diferent alineament de sectors de la seva població. Quant a la figura del Rei, simbolitzada en el «*Trono*», la jugada de Baiona entre Carles IV i Ferran VII amb l'arbitratge casolà de Napoleó, podia desprestigiar amb escreix la institució de la monarquia, més encara després dels aires republicans que no deixarien de bufar ni tan sols un cop iniciat el conflicte en plena badia de Cadis.

Si més no, aquest panorama aparentment esfereïdor, malgrat els estrips, seria superat per un poble estranyament fidel, que una vegada més, recordant a Mel·lo quan en la revolta dels Segadors

1.—Vid. SABATÉ BOSCH, José M^a, «Poder monárquico en el siglo XVIII y Revolución», *S.A.D. Siglo XVIII*, Tarragona, (1983), pp. 465-496.

ens reflecteix l'actitud de «nyerros» i «cadells», apareixeria espantosament unit (2), tot i la oposició d'aquells que, seguint la complexa ideologia de l'època anterior i posant-se al costat de Napoleó, creien defensar l'ideal del «Déu, Pàtria i Rei».

L'Església espanyola a les acaballes de l'Antic Règim reflectia bastant bé la imatge de la societat puix que entre els seus membres hi trobem també les mateixes actituds a les que s'hi arriba després d'un segle d'Il·lustració i despotisme: un sector d'aquesta Església és el clarament «afrancesat», no del tot uniforme, al qual, d'una banda sobtà el desenllaç revolucionari de 1789, però al que sembla s'obrirà el cel en el moment en que França i Europa queien en poder de Napoleó. No obstant això, resulta difícil delimitar i encaixar la postura d'aquests membres de l'Església en els primers instants de la guerra del Francès, tot i que tan bon punt es produeixen els fets del 2 de maig de 1808 ja quedaran marcades unes determinades posicions. A Sevilla es constitueix la «Suprema Junta de Gobierno» que a finals de maig comença a dictar un seguit d'instruccions i a la vegada respon a la propaganda napoleònica amb unes proclames adreçades a tots els espanyols, al poble de Madrid, als portuguesos i als mateixos francesos (3), abans de declarar solemnement la guerra mitjançant un ban datat el 6 de juny de 1808 (4).

2.—MELLO, Francisco Manuel, *Historia de los movimientos, separación y guerra de Cataluña*, Madrid, 1878, vol. I, p. 45 i ELLIOT, John H., «The catalan revolution of 1640», *Estudios de Historia moderna*, 1954, cap. XV.

3.—Oficio, y documentos que Su Alteza la Serenísima Suprema Junta de Gobierno del Reyno congregada en la Ciudad de Sevilla, ha dirigido á la Junta de Gobierno de Tarragona, Tarragona en la Imprenta de Maria Canals Viuda, por Miguel Puigrubí Impresor. Aquest opuscle inclou, després d'un ofici datat a Sevilla el 9 de juny de 1808, una «Instrucción» de D. Juan Bautista Pardo, «secretario 2», amb les proclames dirigides per la Suprema Junta de Govern a espanyols, poble de Madrid, francesos i portuguesos, el «Cartel» amb la notícia de la presència de l'escol anglés davant de la costa de Lisboa, la declaració de guerra a l'emperador de França Napoleó I i un edicte per a regular l'ordre. Tots aquests documents venen datats a Sevilla entre el 29 de maig i el 9 de juny de 1808.

4.—El text complet apareix en l'opuscle referit a la nota anterior en aquests termes:

«DECLARACIÓN DE GUERRA AL EMPERADOR de la Francia Napoleon I.

FERNANDO EL VII, REY DE ESPAÑA Y de las Indias, y en su nombre la Suprema Junta de ambas.

La Francia, ó mas bien su Emperador Napoleon I. ha violado con España los pactos mas sagrados: le ha arrebatado sus Monarcas, y ha obligado á estos á abdicaciones y renunciaciones violentas y nulas manifestamente: se ha hecho con la misma violencia dar el Señorío de España para lo que nadie tiene poder: ha declarado que ha elegido Rey de España, atentado el mas horrible de que habla la historia: ha hecho entrar sus Exércitos en España, apoderandose de sus fortalezas y Capital, y esparcidolos en ella, y han cometido con los Españoles todo género de asesinatos, de robos, y crueldades inauditas, y para todo esto se ha valido no de la fuerza de las armas, sino del pretexto de nuestra felicidad, de ingratitud la mas enorme á los servicios que la nacion Española le ha hecho, de la amistad en que estabamos, del engaño, de la traicion, de la perfidia mas horrible, tales que no se leen haberlas cometido ninguna Nacion, ningun Monarca, por ambiciosos y bárbaros que hayan sido, con ningun Rey ni Pueblo del mundo. Ha declarado últimamente que vá á trastornar la Monarquía, y sus leyes fundamentales, y amenaza la ruina de nuestra Santa Religion Católica, que desde el gran Recavado hemos jurado, y conservamos los Españoles, y nos ha forzado á que para el remedio único de tan graves males, los manifestemos á toda la Europa, y le declaremos la guerra.

Por tanto, en nombre de Nuestro Rey Fernando el VII. y de toda la Nacion Española declaramos la Guerra por Tierra y Mar al Emperador Napoleon I., y á la Francia, mientras esté baxo su dominacion y yugo tirano, y mandamos á todos los Españoles obren con aquellos hostilmente, y les hagan todo el daño posible, segun la leyes de la Guerra, y se embarguen todos los buques Franceses surtos en nuestros Puertos, y todas las propiedades, pertenencias, y derechos, que en qualquiera parte de España se hallen, y sean de aquel gobierno, ó de qualquiera individuo de aquella Nacion. Mandamos asimismo que ningun embarazo ni molestia se haga á la Nacion Inglesa, ni á su gobierno, ni á sus buques, propiedades, y derechos, sean de aquel ó de qualquiera individuo de esta Nacion, y declaramos que hemos abierto, y tenemos franca y libre comunicacion con la Inglaterra, y que con ella hemos contratado y tenemos armisticio, y esperamos se concluirá con una Paz duradera y estable.

Protestamos ademas, que no dexaremos las armas de la mano hasta que el Emperador Napoleon I., restituya á España á Nuestro Rey y Señor Fernando VII., y las demas Personas Reales, y respete los derechos Sagrados de la Nacion, que ha violado, y su libertad, integridad, é independencia. Y para inteligencia y cumplimiento de la Nacion Española, (...)

A despit de la proclama, aquest sector eclesialístic va donar suport a la «Suprema Junta», sinó que es posà al servei de la nova dinastia: tal vegada el millor dels exemples d'aquesta postura ens el dona l'abat de San Ildefonso i arquebisbe de Palmira, Fèlix Amat, que temps enrera, sota el pontificat tarragoní de Francesc Armañà, havia estat també canonge magistral de la Metropolitana Església de Tarragona. En aquelles mateixes dates —el 3 de juny, encara que no fou publicat a la Gazeta de Madrid fins el divendres 17 de juny de 1808—, Fèlix Amat dirigeix al seu clergat i feligresia una carta pastoral inspirada amb uns principis completament diferents als de la proclama sevillana; en dita carta pastoral, Amat, tot fent referència a les abdicacions de Carles IV i Ferran VII i la renúncia del Príncep d'Astúries i els infants Carles i Antoni (5), argumenta les raons de la fidelitat i la obediència deguda a la nova autoritat (6) per tal d'assegurar un servilisme àdhuc davant un mal govern i refutar el prestigi de la «Suprema Junta» que s'atribuïa la gestió del poder i del govern (7).

Fèlix Amat sentenciava així els insubordinats i els condemnava per tota l'eternitat, i ho feia també amb el suport d'alguna cita important; aquesta vegada utilitzaria Tertulià que igualment es decantà per una actitud de sotmetiment dels cristians quan els emperadors romans «con crueles tormentos y muertes dolorosas procuraban acabar con todos los fieles» (sic) (8) i feia notar que

mandamos publicar esta solemne declaracion, que se imprima, fixe, y circule á todos los Pueblos y Provincias de España, y á las Americas, y se haga notoria á la Europa, al Africa, y Asia. Dado en el Real Palacio del Alcazar de Sevilla. Junio seis de mil ochocientos y ocho.

Por disposicion de la Suprema Junta de Gobierno.

Juan Bautista Pardo. Secretario.

Manuel Maria Aguilar. Secretario» (sic).

5.—«Carta pastoral» inserta en la *Gazeta de Madrid* del divendres 17 de juny de 1808: «Estos sucesos extraordinarios, que tanto interesan á nuestra nacion en comun, y á todos sus individuos en particular, no pretendo mirarlos con respetos políticos. Mi ministerio me lleva á considerarlos con miras mas elevadas ó con las luces de nuestra Santa Religion, principalmente para ver con ellas qual debe ser nuestra conducta en las actuales circunstancias» (sic).

6.—Id. «Carta pastoral»: «En la Sagrada Escritura —amb una clara referència a Bossuet— se nos advierte muchisimas veces que nuestro buen Dios es quien dá y quita los Reynos y los imperios, quien los transfere de una persona á otra persona, de una familia á otra nacion ó pueblo. Envió Dios á Nabucodonosór y á su hijo Baltasar unos sueños y visiones misteriosos, y se los envió, como dice el Profeta Daniel, para que tanto aquellos Reyes como sus pueblos, entendiesen que el Dios excelso es el Señor de los Reynos de los hombres, y que los dá á quien quiere. Para que los Reyes y los vasallos entiendan que el imperio, el reyno y el poder vienen de Dios, se valió el Señor de prodigios y de Profetas; pero para separar entonces mismo el imperio de la familia de Nabucodonosor y Baltasar, y pasarle á la de Darío, como tambien en las demas mutaciones semejantes, no suele valerse Dios de milagros, sino del ordinario curso de las cosas humanas, dexando que se vayan debilitando unas personas, familias y pueblos, y vayan aumentando las fuerzas y poder de otras; porque siempre son efectos de la Divina Providencia los que los hombres llaman desgracias ó fortunas, acasos ó casualidades. Por lo mismo se nos repite muchas veces en la Escritura el precepto natural de obedecer á las potestades constituidas sobre nosotros. San Pablo escribiendo á los Romanos en tiempo del Emperador Nerón, monstruo de injusticia y de crueldad, les inculcaba la sujecion y obediencia, previniendoles que no solo debían estar muy sujetos para evitar los castigos y males que su inobediencia podría ocasionarles, sino tambien por ser obligacion de conciencia» (sic).

7.—Id. «Carta pastoral»: «No hay cosa mas horrenda á las luces de nuestra santa Religion que la confusion y desorden que nace en algun pueblo, quando abrogandose algunos particulares el derecho reservado á Dios de juzgar á las supremas potestades, y pretendiendo dar ó quitar imperios, acalóran y commueven la sencilla muchedumbre, y le hacen perder el respeto y subordinacion á sus inmediatos Superiores. Entonces se oyen muchas veces los descompasados gritos de mueran estos ó aquellos de bocas cristianas, que desde que aprendieron los mandamientos de la Ley de Dios deben saber que solo el desear que sin intervencion de la potestad Suprema se quite la vida al proximo, esto es, á qualquier hombre, aunque sea un gentil, es un pecado mortal digno de ser castigado con las penas eternas del infierno» (sic).

8.—Id. «Carta pastoral».

si aquells cristians haguessin volgut, s'haurien defensat, quan la postura més cristiana abocava vers la resignada acceptació dels designis divins (9).

Amb tota aquesta argumentació és evident que la conclusió adoptada per Amat no podia ser altra que la de reprovar l'aixecament, imputant Déu i la seva «Divina Providència» (sic) els fets que havien portat a l'enfrontament entre Carles IV i Ferran VII per acabar en mans de Napoleó, de qui en fa un elogiós qualificatiu i pel qui demana l'ajuda necessària de Déu i de tots els espanyols.

La carta pastoral exhortava els rectors a fer les acostumades rogatives amb lletanies i oracions durant un «triduo» i a dir el darrer dels tres dies una missa votiva «De Spiritu Santo» a fi i efecte que no manquessin «las luces y bendiciones sobre la Junta o asamblea» (sic) que s'havia de celebrar.

La «Gazeta de Madrid» aprofitava la publicació de la carta pastoral per a afegir una recomenació d'adhesió, submissió, obediència i respecte a la nova monarquia (10).

Però l'exemple de Fèlix Amat no donà el fruit que la «Gazeta» esperava, puix que a l'arxidiòcesi de Tarragona apareix ja la primera de les respostes contundents a dita pastoral amb data del 24 de juliol de 1808 i amb el vist i plau del mateix secretari general de l'arquebisbat, José Zaragoza; aquesta rèplica porta el llarg títol de «Reflexiones político-christianas sobre la carta pastoral, que Don Félix Amat Arzobispo de Palmira, y Abad de San Ildefonso, del Consejo de S.M. etc. dirigió al clero, y demás fieles de su Abadía. La consagran á los MM. II. SS. de la Junta de Gobierno de la Ciudad de Tarragona, unos fieles vasallos de S.M. Don Fernando VII»; es tracta d'un opuscle de 16 pàgines editat a la Impremta de Maria Canals Vidua, per Miquel Puigrubí.

Abans d'entrar en les «reflexions» hi ha una sentència de sant Gregori i una llarga cita bíblica d'Ezequiel, ambdues en llatí, que palesen la similitud de fonts emprades per uns i altres a l'hora de basar llurs arguments i raons (11), unes raons o motius que no tenien cap altre sentit que el de complir amb les instruccions donades per la «Suprema Junta» de no deixar que es propaguin les ordres, diaris o papers sediciosos enviats des de Madrid o des de qualsevol altre lloc pels francesos i refutar amb tots els mitjans possibles les falsedats amb les que procuraven sorprendre i en-

9.—Id. «Carta pastoral»: «...no nos defenderemos: no volveremos mal por mal: nuestra maxima es sufrir la muerte, mas no darla» (sic).

10.—Gazeta de Madrid, 17 de juny de 1808: «Es de esperar que los buenos Prelados que tiene España, á exemplo del digno Arzobispo y Abad de S. Ildefonso, se muestren en esta ocasion Angeles de paz para con los pueblos de sus Diócesis, á fin de que en ellos se extinga toda semilla de sedicion, y se substituyan en su lugar la sumision, obediencia y respeto debidos á nuestro nuevo y augusto Soberano...» (sic).

11.—Op. cit.: «Sicut incauta locutio in errorem pertrahit, ita indiscretum silentium, quos erudiri poterant in errorem derelinquit» (San Grego. Mag., regist. Epist., cap. 24), (sic, p. 2) i «Haec dicit Dominus Deus: Vae Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident:: non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in praelio in die Domini:: Numquid non visionem cassam vidistis, & divinitatem mendacem locuti estis?: Propterea haec dicit Dominus Deus: erit manus mea super Prophetas, qui vident vana, & divinant mendacium: in concilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israel non scribentur, nec in terram Israel ingredientur:: eo quod deceperint populum meum, dicentes: Pax, & non est pax.» (Ezequiel., cap. 13), (sic, p. 2). («Així parla el Senyor Jahvè: Ai dels profetes insensats que segueixen el seu propi esperit sense haver vist res!... No heu pujat a la bretxa, no heu construït un mur davant la casa d'Israel, per resistir en el combat, el dia de Jahvè. Tenen visions vanes, un presagi mentider, els que diuen: «Oracle de Jahvè» —quan Jahvè no els ha enviats!—, i esperen que confirmi la paraula! No és veritat que no teniu sinò presagis mentiders quan dieu: «Oracle de Jahvè», si jo no he parlat?

Per això, digues: Així parla el Senyor Jahvè... Estendré la mà sobre els profetes de les visions vanes i de la predicció mentidera: no estaran en el consell del meu poble, no seran inscrits al llibre de la casa d'Israel... Ja que han desencaminat el meu poble, dient: «Paul», quan no hi havia pau»).

ganyar al poble espanyol; d'aquí que en primer terme s'estableixin unes al·legories del possible canvi sofert per Fèlix Amat (12) i tot seguit s'aniran refutant una rera l'altra les opinions exposades en la carta pastoral d'acord amb una versió dels fets completament diferent (13); s'assenyalarà que la renúncia no era ni «valida», ni «legítima», i que de cap manera es negava l'origen diví del poder monàrquic, tot i que la fidelitat es decantava cap a Ferran VII i no pas a favor de Napoleó al que es qualifica bastant malament (14). Així doncs la «rebel·lia» del poble espanyol sols podia ser comparada a la de David, Judith, Ezequies, o tot el poble d'Israel, i encara que Saül i David havien estat escollits directament per Déu, no foren acceptats del tot fins que el poble ho decidí solemnement, tal i com majoritàriament els espanyols havien proclamat Ferran VII i només uns rebels, forçats per les circumstàncies o vilment venuts a l'usurpador, proclamaren Josep Bonaparte.

Certament la «reflexió» ens porta per la història del poble d'Israel i ens fa veure com els hebreus, un cop sotmesos militarment i portats presoners, obeïren Nabuco i Baltasar, tot i que també Dario ocupà el tron d'aquests dos; per tant, igualment aquí, si arribes el moment de la derrota, els espanyols haurien d'acceptar les lleis del tirà, però per això Déu havia de deixar de la mà a tot el seu poble (15).

Pels fidels vasalls de Ferran VII no tenen cap pes els arguments de la carta pastoral de l'arquebisbe de Palmira, de res serveixen les cites de l'Epístola als Romans de sant Pau, ni les de sant Tomàs (16), ni tampoc es pot aplicar l'autoritat de Tertulià en acceptar la mort i en no tornar mal per mal, perquè de la mateixa mà de tots aquests autors també s'hi troben arguments per la «rebel·lia» (17).

Quant a l'afirmació en la que Amat feia referència «la desgraciada division entre Padres, é hijos de nuestra Real familia», els autors de les «reflexions» fan notar que tal divisió no fou pas

12.—Op. cit.: «Un elevado peñasco, que burló los horrosos golpes del mar embravecido, pierde un dia su perpendicular, y se despeña. Un alto y duro cedro, que desafió la penetrante carcoma del voraz tiempo, cede tal vez á un uracán violento, y se derriba. El rutilante astro que brillaba desde el momento de su creacion, se eleva sobre su esfera, y cae precipitadamente en el abismo de la confusion y desorden» (sic, p. 3). Amat era precisament una «piedra de las mas firmes del Santuario Católico», «un irresistible cedro del paraíso de la Iglesia», «un luminoso faról del Cristianismo» que havia perdut «el equilibrio de la fe, la incorruptibilidad de su Moral, la brillantez de sus luces» (sic, p. 3), en publicar aquella carta pastoral i això era específicament més greu perquè encara disfrutava «las pingües rentas del Priorato de esta Santa metropolitana Iglesia» (sic, p. 4).

13.—Op. cit.: «Sabe el ménos instruido la miserable intriga, la tiránica violencia por las que Carlos IV, y mucho mas nuestro amado Fernando VII, firmaron sus Decretos, sellaron sus proclamas, dieron sus renunciaciones». (sic, p. 4).

14.—Op. cit.: «intruso, es un despota, es un tirano», «Aguila Antropofaga», «El Goliath Napoleon el Holofernes Bonaparte, el primer Antiocho de los Franceses», «Neron de la España», «un Emperador de la rapiña, de la iniquidad, del dolo, del sacrilegio, de la infidelidad, y de la irreligion», «el exterminador Apolyon o Napoleon que es lo mismo», «Ladron de Reinos, de Reyes, de Papas, y de Cardenales», «Musulman del Egipto, Rabino de Paris, herege del Norte», «archi-embustero», «Demonio de la mentira», «inhumano Neron de nuestra Peninsula», «Senaquerib», «Heliodoro», «Nicanor», «lobo devorador», «Isleño Corso», etc. (sic).

15.—Op. cit.: «Acometa Napoleon á la España con sus exercitos, que la rinda, (no lo logrará;) que despues de profanado, pegue fuego al Santuario: (Dios venga ya su causa;) que insulte y deguelle sus ministros (lo ha hecho; pero ha tocado á Dios en la niña de sus ojos, pagará su merecido) Que robe los thesoros y alajas de sus familias; (no saldrán de España estas riquezas;) y quando la España quede vencida: quando Dios por sus justos juicios no teme pronta venganza de su mayor enemigo: quando este se lleve cautiva, y maniatada la bizarra juventud Española, entónces callaremos, sufriremos, y nos rendiremos á las leyes del tirano, que nos habrá vencido» (sic, pp. 7 i 8).

16.—Op. cit.: «...no arrastrará nuestro consentimiento, mas que nos ataque el Señor Abad, con toda la Biblioteca Patrum formada en batalla» (sic, p. 9).

17.—Op. cit.: «Nuestros militares valientes oponen una obstinacion christiana, al que pretende usurpar las riendas del Imperio» (sic, p. 10), i basant-se en l'Apologia de Tertulià i en les obres de sant Tomàs, sant Atanasi, i sant Agustí: «...de ningun modo se debe permitir, que los infieles dominen a los fieles, quando se trata de adquirir de nuevo el dominio» (sic, p. 11).

entre fill i pare, ja que un tribunal declarà la innocència del príncep en l'afer dels darrers dies d'octubre. Aquí és on la figura de Godoy agafa tot el protagonisme com «*agente el mas traidor del despostismo de la Reina*» (sic) (18), malgrat que en tot això també Fèlix Amat hi juga un paper conflictiu, perquè llavors era ja confessor de Carles IV i com a tal estaria ben assabentat de les intencions de Godoy, de manera que si Déu havia posat Ferran VII en aquelles crítiques circumstàncies, el mateix Déu hauria posat a la vora de Carles IV «*un ministro timido, un ministro debil, un ministro sordo, un ministro mudo, un ministro condescendiente*» (sic) (19).

Aquest opuscle de les «*Reflexiones*» argumenta que si bé cal adorar les disposicions de la Divina Providència, cal fer-ho amb les armes a la mà, tal i com uns anys abans exhortava l'arquebisbe Armañà en les seves cartes pastorals contra la impietat francesa, perquè de ben segur que les lletanies, oracions i misses de l'Esperit Sant haurien tingut uns efectes contraris, puix no hi havia cap fórmula o rogativa en el ritual per a arrancar la corona a un monarca pietós, just i estimat pel seu poble, i l'exemple del bisbe d'Orense denunciant les injustícies de Napoleó és el que seguiran quasi tots els bisbes d'Espanya jurant fidelitat a Ferran VII.

A partir d'aquests moments inicials de la guerra del Francès i després del debat entre ambdues publicacions l'enfrontament epistolar i publicista dels bàndols en que es troba dividida la societat espanyola, sense deixar d'utilitzar parcialment similars arguments trets de les Sagrades Escripures, continuarà amb un seguit de publicacions de les que aquí i ara gairebé només en podem donar una notícia resumida.

Tarragona, que no va ser ocupada pels francesos fins el 29 de juny de 1811, es convertí en la capital editorial de tot el Principat: a Tarragona en la impremta de Maria Canals Viuda, i «*con licencia*» s'edità en dos fascicles l'opuscle titulat «*BARCELONA INSTRUIDA EN SUS LAMENTOS: Verdadero origen de su cautiverio. Verdadero modo de su libertad*» on es repeteixen moltes de les idees que s'apunten en aquelles inicials «*Reflexiones*» i que es repetiran també en una nova versió (20).

També anà a parar a Tarragona la impremta barcelonina de Brusi que s'instal·là a la baixada del Roser i edità una publicació quinzenal a l'estil de *La Centinela de la Pàtria*, que es publicava a Càdis, però amb la versió titulada *La centinela de la Religion* que s'anunciava ja en un prospecte amb aquestes paraules: «*No nos es mas interesante la Pàtria que la Religion...*» (sic). El primer número apareix per cap d'any —«*Dia 1º de enero del año 1811. Año 4 de la memorable empresa de la nacion Española...*» (sic), amb un apologia del lema «*Religion, Pàtria, Rey*» (sic), i en els números següents s'estableix un debat amb un tal «*Conciso*» i amb un altre escriptor il·lustrat que responia a les inicials J.A.G. —segons «*La Centinela de la Religion*», «*esto es Jacobino, Ateísta, Gavacho*»—. Brusi reimprimirà a Tarragona la «*Carta de el Loco Dimas Palos al Criticón de Valencia*» publicada a València el 23 de febrer de 1811, on també s'imprimí el «*Segundo pedimento de los locos ante el Supremo Tribunal de la Razon*» (21).

Un altre opuscle publicat a Tarragona (22) és el titulat «*¿De que sirven los frayles?*» en el que es dona resposta a les declaracions d'un sacerdot foraster que qualificava els frares de «zan-

18.—*Op. cit.* p. 11.

19.—*Op. cit.* p. 13.

20.—«*Reflexiones sobre lo que mas importa a la España*», «P.L.F.S.D.S.T.A.C.D. con licencia. Tarragona: En la Imprenta de Maria Canals Viuda, por Miguel Puigrubí».

21.—«*Valencia: En la Imprenta de José Estévan, enfrente del horno de los Salicofres*» 16 pàgines.

22.—«*En la imprenta de Agustín Roca. Año 1811*» 16 pàgines.

ganos de la columna nacional, de inútiles y dañosos... Frayles de campanilla, y los Clerigos de misa y olla...» (sic), seguint la ideologia propagada per Voltaire.

Moltes d'aquestes publicacions havien tingut d'ençà 1808 edicions precedents impreses en diferents llocs com per exemple la que porta el títol de «*Remedio y preservativo contra el mal frances de que adolece parte de la nacion española. Escribalo en una casamata del castillo de san Anton don Manuel Freyre de Castrillon, anotado honrosamente en la lista sanguinaria de Bonaparte*» (23) i la no menys edificant «*La voz de Dios que expone a los españoles para la guerra contra franceses un sacerdote amante de la Religion, del Rey, y de la Pàtria*» (24). A la mateixa ciutat de Tarragona, amb data del 6 de juliol de 1808, el secretari de la Junta de Govern, Francisco Salas, donava l'«*Imprimase*» a un opuscle anònim de sis pàgines (25), que mitjançant un repàs a la Història d'Espanya, arengava a la joventut a rebel·lar-se contra els francesos; anònims són també el titulat «*Aviso al público y dos palabritas á las Cortes*» (26) i «*El mes de junio. ELEGIA BARCELONESA*» (27).

La fidelitat al rei i l'amor a la pàtria provocarà igualment a partir de 1811 una nova allau de publicacions degut a l'exigència del jurament de fidelitat imposat als espanyols per Napoleó (28), però Tarragona, ocupada ja pels francesos, deixarà de ser el lloc on s'imprimeixin aquestes publicacions i la majoria d'imprentes, com tots els que fugien dels francesos, aniran a parar a Mallorca. A Palma de Mallorca i en la impremta d'Antonio Brusi s'edita la «*Conclusion theologica sobre la ilicitud del juramento de fidelidad y obediencia que Napoleon exige de los españoles*» dedicat a Luis Lacy per «*un prelado superior de su orden en la provincia de Aragon*» (sic) que no és sinó el provincial de l'orde de sant Domènec Fr. Domingo Comerma; queda prou clara en aquest opuscle la esmentada il·licitud basada en diferents arguments (29).

L'activitat editora tarragonina no es reprendrà fins a finals de l'any 1813 i inicis de 1814 en que de bell nou trobarem a Tarragona una oficina de Brusi reimprimint publicacions pròpies del moment (30).

23.—L'edició utilitzada per nosaltres es una reimpressió feta a Mallorca a casa de Salvador Savall l'any 1809, 26 pàgines.

24.—L'opuscle fou publicat a Cervera, «*en la Oficina de la Real y Pontificia Universidad*» i es venia a la mateixa impremta; l'autor anònim no fou sinó Fr. Domingo Viñes, doctor en Sagrada Teologia i coteràtic de prima a la mateixa Universitat, 18 pàgines.

25.—«*Carta de un sacerdote anciano á un sobrino joven*», «En la Imprenta de María Canals Viuda, por Miguel Puigrubí».

26.—«*Tarragona. En la Imprenta de Miquel, y Joaquín Puigrubí, Padre é Hijo*», 7 pàgines.

27.—«*Tarragona: POR MIGUEL PUIGRUBI, CALLE MAYOR*», 15 pàgines.

28.—«*Yo N. N. doy palabra, prometo y juro á Napoleon primero, grande Emperador de los franceses, y Rey de Italia fidelidad, y verdadera obediencia; prometo tambien, que quanto estará en mí, y con todo mi poder procuraré que todos los que están sujetos á mí, y cuyo cuidado me incumbe y pertenece, presten, y prometan al mismo Napoleon grande Emperador de los franceses, y Rey de Italia y á los magistrados constituidos y establecidos en nombre de él, la misma fidelidad, sujecion y obediencia. Asi me ayude Dios, y estos quatro santos Evangelios puestos delante de mí, y tocados corporalmente con mi mano. Y en testimonio de este juramento de fidelidad, firmo y suscribo. N.N.*» (sic).

29.—«*Es absolutamente ilicito á todo Español de qualquier grado, estado y condicion que sea, hacer el juramento de fidelidad, y obediencia á Napoleon bajo la fórmula prescrita, de manera que ninguno de los Españoles puede prestar el susodicho juramento sin incurrir la fea, negra y horrenda tacha de perjuro, y traydor á la Patria*» (sic) *op. cit.* p. 7.

30.—«*CARTA PARTICULAR PUBLICADA EN EL PROCURADOR GENERAL DE LA NACION Y DEL REY. Num. 417 del lunes 22 de noviembre de 1813. Reimpreso en Tarragona: en la oficina de Brusi, año 1813*», 4 pàgines, i «*PUBLICICO DESENGAÑO SOBRE EL LLAMADO CONVENIO DE LORD WELLINGTON, ó mas bien sobre las facultades que se le concedieron quando se le confirió el mando de los ejércitos españoles. Impreso en Madrid en la imprenta que fué de Fuentenebro. REINPRESO EN TARRAGONA: OFICINA DE BRUSI. 1814*» 12 pàgines.